

Valentí SERRA DE MANRESA, *Les Clarisses-Caputxines a Catalunya i Mallorca: de la fundació a la guerra civil (1599-1939)*, Facultat de Teologia de Catalunya (Col·lectània Sant Pacià, 76), Barcelona 2002, 454 pp.

L'autor, que ha estudiat anteriorment la història dels caputxins des del 1700 fins el 1936 en tres llibres successius (cfr. AHig 6 [1997] 564-565; 8 [1999] 533-534; 10 [2001] 603-604) ha dedicat ara un llibre a la història de les clarisses-caputxines de Catalunya i Mallorca des del seu inici en 1599 fins, també, a l'any 1936. Un tema que fins ara només contava amb dos estudis de conjunt: unes recerques documentals de 1905, meticuloses, i un treball de 1970 sobre l'orde en tot el món i, per tant, molt genèric pel que fa a l'espai considerat aquí (p. 13).

El llibre té uns trets semblants als dels tres que el precediren. Per exemple, hi continua havent una riquesa de notes de peu de pàgina que recullen nombroses informacions addicionals, moltes d'elles de gran interès, i que potser trencarien el ritme del text principal si s'haguessin deixat dins seu, però que aquí s'agraeixen molt; i continua també oferint-nos un apèndix gràfic que ajuda a la reconstrucció imaginària de l'escenari de llocs, costums i mentalitats per on desfila la narració sobre els fets i les persones. Tot, ja no cal dir-ho, amb una abundosa i acurada cita de les fonts documentals, moltes d'elles inèdites i sortosament conservades en arxius conventuals i d'altres.

Quatre grans capítols formen el cos del llibre. El primer és dedica als inicis de les monges caputxines a Nàpols i Barcelona. Ens hi assabentem de la determinant intervenció d'una dama catalana principal, Maria Llorença Llong, en la fundació del convent de clarisses reformades de Nàpols (1535), convertit oficialment vint anys després en el primer establiment de clarisses caputxines de tota l'Església.

L'obra s'estructura en quatre grans capítols. El primer és dedica als inicis de les monges caputxines a Nàpols i Barcelona. Ens hi assabentem de la determinant intervenció d'u-

na dama catalana principal, Maria Llorença Llong, en la fundació del convent de clarisses reformades de Nàpols (1535), convent que vint anys després es convertí oficialment en el primer establiment de clarisses caputxines de tota l'Església.

Les clarisses caputxines s'estengueren després per Espanya i per les terres americanes. Ho feren a partir de la fundació que tingué lloc l'any 1599 a Barcelona gràcies a la iniciativa d'una altra dona catalana: Àngela Serafina Prat, natural de Manresa, de família pobre i molt senzilla, primera priora del nou convent, i que es objecte d'una llarga i detinguda semblança. Les Constitucions de Barcelona (1603) i les posteriors, poc retocades, de Saragossa (1629) són degudament presentades i comentades, i ens obren la porta al coneixement de la vida quotidiana de les clarisses-caputxines, tema que s'abordarà en el capítol següent i que ve a constituir el nucli i l'aspecte més original d'aquesta obra, com ho fou en les tres anteriors sobre els caputxins.

Una manera de donar una idea del ric contingut l'aquest capítol segon, sobre la vida quotidiana, pot ser simplement parafrasejar els epígrafs sota els quals el mateix autor classifica el material trobat i exposat aquí: aspectes generals de la vida diària, ritmada per l'horari conventual; la cel·la; l'alimentació i els dejunis; el rigor en el vestir; una vida d'austeritat i pobresa, de recolliment i silenci, de pietat, pregària i penitència, de mortificació; i, dins aquest context, amb algunes celebracions festives; el significat i la realitat de la clausura papal (per exemple, amb algunes determinacions concretes sobre la visita del metge a les monges malaltes que ara ens poden estranyar, però que reflecteixen maneres de fer d'una societat molt allunyada a la dels nostres temps, i no només una realitat conventual); el ritual de les exèquies. i, juntament amb això, les vocacions, la dotació de les novícies, l'administració dels béns i les visites episcopals. Amb abundants informacions detallades sobre cadascun d'aquests extrems, des de l'estil dels àpats fins

la descripció de les devocions practicades (entre les quals, per exemple, una de molt completa sobre l'organització de les Quaranta Hores).

Els canvis que inevitablement comporta el pas del temps es deixa també veure en aquestes pàgines, que, en arribar al primer terç del segle XX, acaben relatant l'esforç legislatiu d'unificació de les constitucions per les quals es regien els setanta-set convents de clarisses caputxines que hi havia llavors al món (36 d'ells a Itàlia i 25 a Espanya). La iniciativa vingué de la Sagrada Congregació de Religiosos a rel de la promulgació del Codi de Dret Canònic de 1917 i culminà amb unes noves Constitucions aprovades l'any 1927 pel papa Pius XI i que, amb alguns canvis, mantenen amb notable força moltes de les observances tradicionals.

Com diu l'autor en el seu darrer paràgraf, gràcies a la munió de notícies arreplegades en aquest capítol segon, «hem pogut aproximar-nos a la vida quotidiana d'un col·lectiu de dones, força ignorat i desconegut, per mor de l'estricta clausura i del volgut aïllament»; i això, «des dels orígens fundacionals fins a la renovació que suscità l'aplicació de les Constitucions de 1927».

El Dr. Joan Bada, autor d'un pròleg substancial, fa una referència especial i força ben raonada a aquest capítol. Hi manifesta alhora la serietat amb que ha estat construït i la difícil lectura, o fins i tot acceptació, que el seu contingut pot trobar en un lector modern, que haurà de fer un esforç considerable per situar-se en un context social i cultural molt diferent al nostre. Certament és possible que algunes coses que avui dia estarien fora de lloc no hi estiguessin en temps passats, malgrat el que ara en puguem pensar; però no és del tot fàcil acabar de fer-se'n càrrec.

Com eren les persones que omplien aquests convents? El capítol tercer, més aviat breu, intenta respondre a aquesta pregunta. S'hi descriu les condicions necessàries de les candidates per a ser admeses, l'edat en que ho demanaren,quina era la seva procedència social i geogràfica.

Unes pàgines fàcils de llegir i que tot i no oferir grans sorpreses, són ben interessants.

El capítol quart i últim torna a ser llarg i dens. Tracta de l'expansió de les monges caputxines a Catalunya i Mallorca, i ens ofereix ara dades més concretes i precises sobre la vida dins cadascun dels monestirs de clarisses caputxines d'aquest àmbit: el convent de Barcelona, que fou el primer de tots; i els de Girona, Manresa, Ciutat de Mallorca i Mataró. També se'ns donen notícies dels passos fets per endegar unes fundacions a Tarragona i Igualada, que no reeixiren.

És en aquest capítol que es presenten una colla de semblances biogràfiques molt il·lustratives. L'autor acaba expressant el desig que algú pugui completar-les i ampliar-ne el nombre, així com preparar monografies extenses sobre els convents catalans, mallorquins i dels territoris hispans i americans, «en especial la gran florida de monestirs de clarisses caputxines a Mèxic». I, d'aquesta manera, prendre també el relleu per continuar la història de la institució des de l'esclat de la guerra el juliol de 1936 fins als nostres dies.

El llibre conclou amb un Apèndix de textos d'una trentena de pàgines i un Apèndix gràfic de quasi quaranta, seguits d'una trentena més dedicada a un índex toponímic i un d'onomàstic, que, juntament amb unes altres vint-i-cinc pàgines de fonts impreses i de bibliografia que precedeixen el cos principal del llibre ajuden a arrodonir la idea de la serietat amb què s'han escrit aquestes pàgines. Que, com desitja l'autor i malgrat les dificultats, esperem que tinguin una continuació.

E. Moliné

Federico SUÁREZ, *Intelectuales antifascistas*, Rialp, Madrid 2002, 315 pp.

El catedrático de Historia Contemporánea, Federico Suárez, nos tiene acostumbrados a sus publicaciones sobre el siglo XIX. Desde hace pocos años ha vuelto su mirada a la his-